

УДК 111:159.955

ВОЗНЯК Степан – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 57, вул. Шевченка, м. Івано-Франківськ, Україна, індекс 76000 (stepanwozniak@gmail.com).

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2268-5736>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.48.4>

Бібліографічний опис статті: Возняк, С. (2024) Тотожність мислення і буття: нарис напередрозуміння методологічних засад. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*, № 48, 56–71, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.48.4>

ТОТОЖНІСТЬ МИСЛЕННЯ І БУТТЯ: НАРИС НАПЕРЕДРОЗУМІННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД

Анотація. *Мета роботи* – виявити і сформулювати методологічні засади історико-філософської аналітики принципу тотожності мислення і буття, який багатьма філософськими напрямками вважається нерелевантним, оскільки є вихідним принципом класичного способу філософування і не відповідає сучасним реаліям. **Методологія.** Вихідним принципом постає текстологічний аналіз творів, який супроводжується методом феноменологічного аналізу. Під час роботи з текстами задіяні такі методи, як етимологічне тлумачення, логічна експлікація і інтуїтивно-образне прояснення. **Наукова новизна.** Для того, щоб були зафіксовані методи розгляду предмета дослідження, він має бути якимось чином схоплений на до-методологічному, до-рефлексивному рівні. Цей вимір, що підготовлює усвідомлену методологію, дуже часто лишається поза увагою, проте саме він «вирізає» предмет дослідження з цілісної картини світу. Звідси увага до мислення, яке підготовлює дослідження, тобто не відрефлектоване як чітка методологія. У філософії ми здебільшого маємо справу із рефлексією, із мисленням про мислення, а отже, у нас є можливість окреслювати форми мислення до розгляду конкретної проблеми; з іншого боку,

єдина форма представленості предметів дослідження – це думка, тим самим ми апіорі знаходимось у єдності методу і предмета дослідження. Наведена суперечність виражає основну методологічну проблему дослідження принципу тотожності мислення і буття. **Висновки.** По-перше, такий принцип артикулюється у декількох історико-філософських наративах, при цьому у величезній кількості парадигм він існує імпліцитно, що потребує окремої уваги у разі побудови історико-філософського аналізу тотожності мислення і буття. По-друге, він є фундаментом існування філософії взагалі, оскільки специфіка останньої полягає у тому, що філософське мислення рефлексивно діє і рухається за контурами буття. Третій аспект – це те, яким чином з цього принципу виростають онтологічні параметри людської практики.

Ключові слова: тотожність мислення і буття, підготовлююче мислення, історія філософії, філософія.

VOZNYAK Stepan – Candidate of Philosophy, Associate Professor at the Department of Philosophy, Sociology and Religious Studies, Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk, 57, Shevchenko str., Ivano-Frankivsk, Ukraine, postal code 76000 (stepanwozniak@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2268-5736>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.48.4>

To cite this article: **Voznyak, S.** (2024). Totozhnist myslennia i buttia: narys naperedrozuminnia metodolohichnykh zasad [Identity of thinking and being: an essay of pre-understanding of methodological foundations]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filosofiiia"* – Human Studies. Series of "Philosophy": a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, № 48, 56–71, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.48.4>

IDENTITY OF THINKING AND BEING: AN ESSAY OF PRE-UNDERSTANDING OF METHODOLOGICAL FOUNDATIONS

Summary. *The purpose of the work is to identify and formulate the methodological foundations of historical and philosophical analytics of the principle of identity of thinking and being, which*

is considered irrelevant in many philosophical trends since it is the initial principle of the classical way of philosophy and does not correspond to modern realities. **Methodology.** The initial principle is a textological analysis of works, which is accompanied by the method of phenomenological analysis. When working with texts, methods such as etymological interpretation, logical explication, and intuitive-figurative clarification are involved. **Scientific novelty.** For the methods of consideration of the subject of study, it must be seized in some way at the pre-methodological, pre-reflexive level. This dimension, which prepares a conscious methodology, is very often ignored, but it is it that “cuts” the subject of research from a holistic picture of the world. In philosophy, we mostly deal with reflection, and therefore, we have the opportunity to outline the forms of this thinking to consider a particular problem; on the other hand, the only form of representation of objects of research is the thought, thus we a priori are in the unity of the method and subject of research. This contradiction expresses the main methodological problem of studying the principle of the identity of thinking and being. **Conclusions.** First, this principle is articulated in several classical and post-classical narratives. At the same time, in a huge number of other paradigms, it exists implicitly, which requires special attention in the construction of historical and philosophical analysis of the identity of thinking and being. Secondly, it is the foundation of the existence of philosophy in general, since the specificity lies in the fact that philosophical thinking reflexively acts and moves along the contours being. The third aspect is how the ontological parameters of human practice grow from this principle.

Key words: identity of thinking and being, preparatory thinking, history of philosophy, philosophy.

Постановка проблеми. Теза, що принцип тотожності мислення і буття тісно пов’язаний із засадами класичної філософії, не викликає заперечень, але подальше розгортання і ті висновки, які робляться на ґрунті такого твердження, не просто різноманітні, але гранично протилежні. Гранична протилежність постає як «за і проти» змістовно-сміислової виправданості цього принципу. Ці дві позиції можуть бути сформульовані прямолінійно. Якщо йдеться про новий спосіб філософування, який не співпадає з класичним, то і принцип тотожності мислення і буття,

як такий, що узасадничує класику, є нерелевантним і має суто меморіальне значення, користуючись термінологією Ф. Ніцше. Установка «за» виходить з того, що і класичне, і некласичне філософування є різними формами філософського дискурсу, який тримається у своїй визначеності саме принципом тотожності мислення і буття, отже, видозміна способів-форм не усуває сутнісної специфічності. Будь-яка гранична протилежність може бути представлена як варіативна послідовність – у такий спосіб протистояння «за і проти» пом'якшується, але не надає відповіді. При тому, що остаточних відповідей у нашому мінливому часі очікувати майже неможливо, спроба піддати цей знаменитий принцип дискурсивно-аналітичному розгляду виправдана, тим паче, зважаючи на антропологічні наслідки визнання або заперечення тотожності мислення і буття, про що буде йти далі.

Мета, що вимальовується із вищевказаної постановки питання, передбачає виявлення і формулювання методологічних засад історико-філософської аналітики принципу тотожності мислення і буття.

Аналіз останніх публікацій. Зазначена мета входить у більш загальне коло методологічних питань історико-філософських досліджень, дискусії й огляди яких перебувають у полі уваги значної кількості сучасних мислителів. В українському інтелектуальному просторі ці питання постають у контексті аналітики характерних особливостей підходу до історико-філософського процесу західноєвропейських філософських напрямів (Йосипенко, 2022; Менжулін, 2022; Терлецький, 2022). Дослідники так чи інакше зачіпають питання саморозуміння історії філософії як філософської дисципліни (Ackeren, 2018; Catana & Lærke, 2020; Йосипенко, 2022; Терлецький, 2022). Не вступаючи у хворобливу суперечку про те, хто має займатися історією філософії – історики чи філософи, зосереджено увагу на розгляді методологій, найбільш адекватних завданням такої дисципліни: історична, якщо ставити акцент на першому слові, чи філософська, якщо зміщувати акцент на друге слово, при цьому дещо у тіні лишилася філологічна методологія, хоча коли В. Терлецький говорить про такий важливий вимір історико-філософських досліджень, як робота з текстами (Терлецький, 2022, с. 69), він

зачіпає якраз філологічні компетентності. Для англomовної історії філософії, хоча точніше говорити про аналітичну традицію, це питання постає у граничній формі приймання чи заперечення (Менжулін, с. 43–44), різкість якої все більше пом'якшується: за посередництвом запропонованого Скінером (1969) контекстуального підходу проблемна орієнтація історико-філософських досліджень доповнюється методологіями, які перегукуються з філософською герменевтикою та історично-орієнтованими підходами, зокрема генеалогічно-археологічним, генетичним та наративним (Copenhagen, 2020, p. 180). Існування позачасових і позаконтекстуальних проблем і понять і спроби підвести мислення минулих часів під категорії сучасного аналізу піддаються сумніву (Hutton, 2014, p. 927). М. Акерен (2018) стверджує, що різке протиставлення двох установок, представники одної з яких аналізують історичні тексти, не звертаючи увагу на сучасні дискусії, другі зосереджені на актуальних питаннях без посилання на своїх попередників, піддається сумніву і все чіткіше звучить третя установка, що орієнтується на плідний зв'язок цих двох способів. Для нашого дослідження важливим є зауваження дослідників (Catana & Lærke, 2020), що зміщення фокусу в методологічній дискусії з *філософії* історії філософії на *історію* історії філософії не слід сприймати як капітуляцію перед тими, хто заперечує справжню філософську релевантність історії, що часом виливається у категоричне переміщення історії філософії у відання історичних кафедр. Цілком виправданою бачиться позиція А. Андреюка (2020), відповідно до якої історія філософії належить до філософських, а не історичних дисциплін і історик філософії – це перш за все філософ, а історія філософії – це більше філософія, ніж історія (Андреюк, 2020, с. 143).

Названі дослідження задіюють термін «історіографія», щодо якого немає єдиної усталеної норми вживання. Л. Катана і М. Лерке (2020) зазначають різні значення понять «історія філософії» та «історіографія» і визнають, що наявне різночитання рідко викликає непорозуміння, будучи проясненим контекстом.

Виклад основного матеріалу. Найпершим завданням загального окреслення методологічних засад будь-якого філософського дослідження є не просте перерахування методів, що будуть

здіяні дослідником у процесі здійснення самого дослідження, і навіть не розкриття змісту конкретних методів стосовно конкретних аспектів самого дослідження. Це пояснюється тим, що для такого перерахування і розкриття предмет та філософський «регіон» дослідження вже якимось чином повинен бути схоплений, на до-методологічному, до-рефлексивному рівні. Цей вимір філософських досліджень чітко визначений М. Гайдеггером (1977), який говорить про напередозуміння як таке мислення, яке підготовлює до дослідження, тобто не відрефлектоване як чітка методологія. Він називає його простим і непомітним і прирівнює його до орання і посіву, який неможливо підтвердити через престиж або корисність, які надають йому сячі, що можливо, ніколи не побачать леза та плоду і ніколи не дізнаються про врожай (Гайдеггер, 1977, р. 55). Цей вимір, що підготовлює усвідомлену методологію, дуже часто лишається поза увагою, проте саме він «вирізає» предмет дослідження з цілісної картини світу.

Отже, враховуючи сутнісне значення поняття «методу» як шляху, яким розгортається думка у зверненні на предмет та «методику» як низки способів, що визначають специфіку слідування цим «шляхом», метод із необхідністю повинен бути релевантним предмету дослідження, відповідати основним буттєвим параметрам предмета. Але виникає питання: яким чином і звідки ми схоплюємо зазначені «буттєві параметри предмета», якщо предмет іще не досліджений, якщо ми перебуваємо все ще на стадії формування шляху розгортання думки і способів просування цим шляхом? Тут має місце класична суперечність між підходами І. Канта та Г. Гегеля щодо формування наукової філософії. Згідно з критичним підходом І. Канта (Кант, 2000, с. 16–18), формуванню будь-якого дослідження, зокрема і наукової, критичної філософії загалом, передують дослідження способів і форм пізнання, що забезпечують це формування, інакше кажучи, до здійснення процесу пізнання необхідно дослідити форми і можливості цього пізнання. Гегелівська діалектична філософія базується на думці про те, що, оскільки у філософії ми із необхідністю маємо справу із мисленням, процес пізнання мислення також із необхідністю передбачає те саме філософське мислення. Таким чином, не

існує якогось «попереднього» дослідження, ми не можемо спочатку дослідити мислення, а потім почати мислити: «Філософію можна попередньо визначити взагалі як *мислячий розгляд предметів*» (Гегель, 2023, с. 41). Обидва підходи, як кантівський, так і гегелівський, відображають істотні визначення способів здійснення філософського дискурсу: з одного боку, у філософії ми здебільшого маємо справу із рефлексією, із мисленням про мислення, а отже, у нас є можливість і потреба окреслювати форми і способи цього мислення *до* розгляду конкретної проблеми; з іншого боку, єдина форма представленості предметів дослідження – це думка, робота свідомості і мислення, тим самим ми апріорі знаходимося у єдності методу і предмета дослідження. Наведена нами суперечність виражає основну методологічну проблему дослідження принципу тотожності мислення і буття. Справа у тому, що такий принцип існує у декількох вимірах, що суттєво ускладнює його методологічне схоплення навіть на первинному рівні.

По-перше, такий принцип артикулюється у декількох фундаментальних класичних і посткласичних історико-філософських наративах (Парменід, Гегель, Гайдеггер). При цьому у величезній кількості інших парадигм він існує імпліцитно, що потребує окремої уваги у разі побудови історико-філософського аналізу тотожності мислення і буття. По-друге, він є фундаментом існування філософії взагалі, оскільки унікальність специфіки останньої полягає якраз у тому, що філософське мислення рефлексивно діє і рухається за контурами і параметричними характеристиками буття – і як наявної даності, і як деякого глобального цілого. По-третє, цей принцип на спекулятивному і на фактичному рівнях задає та обґрунтовує орієнтацію людини у світі – у світі саме як цілому. Тим самим з цього принципу ми можемо розгорнути універсальні форми людської діяльності. Варто детальніше зупинитись на кожному із наведених моментів.

У випадку із простим, формальним наведенням експлікації принципу тотожності мислення і буття в історико-філософському ландшафті ми отримуємо перші його параметричні визначення, що виступають у вигляді локальної парадигми, що має місце серед інших парадигм. Ідеться, вочевидь, насамперед про онтологію Парменіда, де цей принцип артикулюється

вперше: Те ж саме – думка і те, про що вона виникає, бо без буття, про яке її виголошують, думки тобі не знайти (Parmenides, 1920). Прискіплива детальна робота з цим поетичним текстом здійснюється багатьма дослідниками, але без детального самостійного звернення до думки Парменіда неможливо розгорнути аналітику принципу тотожності мислення і буття. Таким самим чином аналогічні експлікації необхідні і з іншими філософськими парадигмами – гегелівською і гайдеггерівською, але це потребує окремого спеціального звернення.

Тим не менш очевидно, що такий принцип є структурним елементом більш широкої оптики, яку застосовують автори зазначених парадигм у разі побудови своїх концепцій. Інакше кажучи, ми попадаємо у простір інтерпретацій та впливів практично одразу, оскільки будь-яка філософська концепція існує як певна самодостатня цілісність. Таким самим чином (через впливи та інтерпретації), коли ми відступаємо від точок артикуляції принципу у всю тяглість історико-філософського ландшафту, ми фіксуємо принцип тотожності мислення і буття у імпліцитному вигляді як керівної, хоч і невисловленої засади для значної кількості локальних парадигм як для класичної європейської філософії, так і для посткласичних розвідок. У такому випадку ми стверджуємо, що тією мірою, якою ми мислимо історію філософії як єдиний взаємопов'язаний (хоч і не завжди лінійний) процес розгортання думки, тотожність мислення і буття виступає первинною онтологічною засадою, завдяки якій такий процес можливий і отримує свої сутнісні змістові характеристики. В такому випадку формування методологічних інструментів для окреслення тотожності мислення і буття в історико-філософському ракурсі передбачає не лише розгляд наявних експлікацій принципу, але і наскрізну інтерпретацію розгортання історії філософії під кутом сутнісних визначень тотожності мислення і буття. Отже, проступають контури проблеми, яку можна означити дещо незвичним способом, коли історія філософії постає тотожністю буття і мислення, тобто історичного буття філософії і рефлексії щодо нього.

Наступний зазначений нами момент стосується фундаментальних визначень філософії як такої. Загальновідомим та самоочевидним є те, що існує колосальна кількість визначень і форм

існування філософії – в історичному, теоретичному, тематичному, семантичному, стилістичному смислах. Плюральність та багатовимірність філософських дискурсів нині є принциповим моментом у способах представленості філософії для сучасності. В рамках загальної методології філософського знання цілком релевантним є питання, чи існує в науковому мисленні «філософія» як деякий єдиний унікальний спосіб розгортання думки, чи все ж стосовно науково-академічного дискурсу йдеться завжди про множинні «філософії» як локальні наративи та описові моделі дійсності. Така множинність «філософій» у сучасності мислиться як методологічна перевага, оскільки дає можливість фіксувати ретельну увагу саме на окремих, унікальних та самодостатніх парадигмах без того, щоб з необхідністю вписувати їх у якийсь тотальний (а деколи і тоталітарний) метанаратив, що часто буває скомпрометований якимись відверто нефілософськими інтересами. Більше того, термінологічні, понятійні та тематичні «словники» окремих філософських дискурсів настільки різняться, що питання про міжпарадигмальний діалог та смислову комунікацію між ними утворює окремий, знову-таки самодостатній дискурс, що потребує власного словника, методології та смислового наповнення. В рамках окресленої ситуації також проблематизується питання про статус, зміст і роль історії філософії, що також потребує спеціального розгортання.

З наявної плюральності неможливо усунути «філософію» як метанаратив, котрий позначає деякий унікальний спосіб людського схоплення дійсності і котрий дійсно володіє всезагальним, інтегруючим характером стосовно кожної локальної парадигми. Саме тому навіть на пропедевтичному рівні існує як повсякденне, так і наукове розмежування форм духовно-інтелектуальної діяльності людства, в яких «філософія» не розчиняється, але стоїть поруч із «релігією», «наукою», «мистецтвом» тощо. Це означає, що існує деякий історично зумовлений спосіб фокусування людської уваги на світі і собі у світі, і такий спосіб володіє цілком унікальними характеристиками. В рамках різноманітних семантичних схоплень цих характеристик філософії ми неминуче опиняємось у предметному просторі, що окреслюється, з одного боку, тими чи іншими визначеннями світу як

цілого (буття, космос, реальність, дійсність тощо), а з іншого – тими чи іншими окресленнями людського занурення, перебування та схоплення цього світового цілого (існування, споглядання, сприйняття, пізнання, мислення тощо).

Інакше кажучи, форми взаємин між мисленням і буттям безпосередньо утворюють смислове та предметне поле справи, що історично була окреслена в якості «філософії». І в цьому ракурсі найперші наближення до схоплення принципу тотожності мислення і буття дозволяють зафіксувати такий принцип як визначальний щодо філософії в її загальному значенні.

Втім тут варто зауважити, що в найширшому розумінні маєтися не стільки про тотожність, скільки про форми взаємин мислення і буття, бо на первинному формальному, семантичному рівні «тотожність» є лише однією з форм співвідношення. Певною мірою зазначена вище фіксація стосовно невеликої кількості парадигм, де тотожність мислення і буття безпосередньо стверджується та артикулюється, свідчить про те, що локальних «філософій», котрі ґрунтуються саме на тотожності, істотно менше, аніж тих, котрі розглядають інші форми відношення мислення до буття. Проте ми наголошуємо на тому, що концепт «тотожності» в цьому випадку є ключовим, оскільки свідчить про існування глибокого зв'язку та сутнісної конотації між формами мислення та змістовними визначеннями буття. Філософія як специфічна (і ефективна!) форма розгляду речей можлива лише тоді, коли ми розуміємо мислення як такий спосіб схоплення дійсності, котрий так чи інакше «попадає» в буттєві характеристики речей, володіє принциповою можливістю робити їх своїм предметом, мовою наукового дискурсу – володіє достовірністю у своїх звертаннях до взятого в широкому сенсі «буття». Фактично саме це і відділяє філософське мислення на рівні самостійної, автономної побудови певного логосу від міфологічного світогляду, в якому все, що ми знаємо про світ, є певним одкровенням, що дається ззовні.

У цьому сенсі тотожність мислення і буття розуміється нами не стільки як локальний принцип, що міститься у певних філософських системах, скільки як первинна, до-теоретична передумова розгортання будь-яких філософських пошуків. Але тут ідеться не лише про фіксацію деякого формального

«каркасу» філософії; питання про спосіб співвідношення змісту та форми свідомості, мислення, пізнання із тим, на що ця свідомість спрямована – реальність, світове єдине «ціле» або ж суще як багатоманітність наявних речей, неодмінно у темпі експоненціального зростання породжує усі фундаментальні філософські запитуння: якими є межі взаємодії нашої свідомості із буттям? Якими характеристиками володіє мислення, і якою мірою ці характеристики первинні чи вторинні стосовно буття? Яким є спосіб буття людини, що володіє таким мисленням? Яким він повинен бути? Продовження цього ряду питань і варіанти відповідей на них фактично є тим, що наповнює історико-філософський процес.

Третій аспект, в якому тотожність мислення і буття може бути предметно схоплена, – це те, яким чином з цього принципу виростають онтологічні параметри людської практики, себто універсальні форми людської діяльності. Адже у всіх формах останньої (праця, освіта, творчість, творення естетичних, етичних, соціальних, економічних, політичних смислів) ми так чи інакше маємо справу із буттям, і єдиний спосіб цілісної «роботи» з ним – це мислення, що розуміється знову-таки не на рівні операційної діяльності, не на рівні його нейробіологічних чи психологічних властивостей та визначень, а як граничний спосіб освоєння світу людиною.

У контексті імпліцитної наявності тотожності мислення і буття у концепціях, які прямо не стверджують цього принципу як діючого у концепції, доречно згадати С. Вейль (Weil, 2002, р. 145–147) і В. Дезмонда (Desmond, 2002), які зазначають значущість для людського способу існування простору, позначеного прийменником «між», який застосовують для позначення сходження наочно протилежних речей і це не просто лінія їх зіставлення, але розгорнутий простір культурно-історичного процесу, що становить субстанцію людського способу життя. Це стосується і тих філософських напрямів, які традиційно іменують діалогічними і зосередженими на проблемі Іншого та іншості, оскільки ствердження можливості виходу із замкненого кола самості аналогічне тотожності таких інакових одна одній «речей», як буття і мислення. Особливо показовою є концепція Ж.-Л. Нансі (Nancy, 2000), який частіше бачиться таким,

що не приймає класичного принципу тотожності мислення і буття, хоча його акцент на одиничній множинності буття імпліцитно містить їх сходження на ґрунті такої специфічної буттєвої форми, як людина, взята як *Dasein*. Він висвітлює це питання через розгляд суспільного буття людини, яка існує у вимірі «буття-з» (Nancy, 2000, р. 41–47). У своїй останній публікації Нансі (2021) звертається до первинних конститутивних принципів філософії, висловлюючи занепокоєння, що на практиці філософія стала спеціалізацією нефаківців, носіїв ідей та оцінок, кожен із яких висловлює свою думку і фактично філософія стала шляхетною назвою думки, але думка обертається судженням суб'єктивності (індивідуальної чи колективної) і тоді мислення обертається гадкою. Підстави цього Нансі розгортає так:

Філософією у всіх її формах завжди керувало прагнення дати розум природі та натуралізувати розум. Дати розум, тобто виявити принципи, з яких виходять космос, життя і, якщо можливо, саме мислення. Цей останній пункт повертає нас до того, що я назвав 'натуралізацією розуму': розуміння того, що цілісність наявного виникає з певної мети та досягає її. Останнє перестало бути реалізацією порядку, даного самим світом (Nancy, 2021).

У цих рядках виразно просвічується визнання важливості для філософії такого відношення буття і мислення, яке як раз і іменовано діалектичною традицією як тотожність, що розуміється як саме по собі не позбавлене власних розрізень і відношень (Heidegger, 1969, р. 24–25).

Висновки. Таким чином, перше «до-методологічне» схоплення тотожності мислення і буття, окреслене нами у трьох принципових аспектах, виводить нас на розуміння цього принципу як першого, засадничого співвідношення, котре утворює і визначає філософію у практично всіх її формах існування. Зокрема, історико-філософський та теоретичний виміри тотожності мислення і буття співпадають між собою тією мірою, якою ми мислимо історію філософії базисом формування її теоретичного, змістового, аргументативного, категоріального наповнення.

Тим не менше для того, щоб сформувані релевантну оптику розгляду тотожності мислення і буття, нам попередньо

необхідно зафіксувати наявні підходи до розуміння смислу, статусу та ролі історії філософії загалом. Істотною проблемою є питання цілісності чи дискретності історико-філософського метанаративу, а загалом – питання, якою мірою ми можемо говорити про історію філософії в якості метанаративу. Згадані вище ключові сучасні дослідницькі підходи до історико-філософського контенту – від розуміння історії філософії як деякої неперервної традиції, котрій специфічним чином протистоїть постмодерна «деконструкція» як своєрідна «свобода» від неперервності та метанаративності такої традиції (Ільїна, 2022) до нарочитого та декларованого «антиісторизму», притаманного англо-американській філософії (Менжулін, 2022). Бачимо, що основним нервом цих дискусій є питання саме статусу історії філософії та форм її прочитання: якою мірою ми говоримо про тяглість і традицію, які в нас для цього теоретичні повноваження, чи можемо ми взаємопов'язувати історико-філософські концепти через їх впливи та умовне «невисловлене» в них у деяку стратегічну цілісність, що розгортається? Чи не буде це введенням сторонньої метрики, що викривлює і редукує унікальний зміст локальних наративів? Чи, навпаки, ми повинні працювати виключно зі змістом певних локальних філософських концепцій і систем з огляду на можливість редукувати «висловлене» до формалізованої логічної мови? Запитувальність висновків засвідчує запитувальну природу самої філософії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гегель Г.В.Ф. Наука логіки. Енциклопедія філософських наук. Мала логіка. Київ : Ліра, 2023. 372 с.
2. Ільїна А. Традиція і свобода в деконструкційній «філософії філософії». *Sententiae*. 2022. № 41:3. С. 6–25. doi: <https://doi.org/10.31649/sent41.03.006>
3. Йосипенко С. Дослідження історіографії філософії у франкомовній філософії. *Sententiae*. 2022. № 41:3. С. 26–42. doi: <https://doi.org/10.31649/sent41.03.026>
4. Кант І. Критика чистого розуму. Київ : Юніверс, 2000. 504 с.
5. Менжулін В. Актуальні практики і дискусії в сучасній англійській історіографії філософії. *Sententiae*. 2022. № 41:3. С. 43–55. doi: <https://doi.org/10.31649/sent41.03.043>

6. Терлецький В. Історіографія в історії філософії: німецький контекст і досвід. *Sententiae*. 2022. № 41:3. С. 56–74. doi: <https://doi.org/10.31649/sent41.03.056>
7. Ackeren M. Philosophy and the Historical Perspective: A New Debate on an Old Topic. *Philosophy and the Historical Perspective* : Proceedings of the British Academy, vol. 214. Oxford University Press, 2018. P. 1–17.
8. Andrzejuk A. Gilsonian method of the history of philosophy. *Rocznik tomistyczny*. 2020. № 9 (2). С. 133–144. doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6350215>
9. Catana L., & Lærke M. Historiographies of philosophy 1800–1950. *British Journal for the History of Philosophy*. 2020. № 28(3). P. 431–441. doi: <https://doi.org/10.1080/09608788.2019.1709153>
10. Copenhaver B. A normative historiography of philosophy: room for internalism and externalism. *British Journal for the History of Philosophy*. 2020. № 28(1). P. 177–199. doi: <https://doi.org/10.1080/09608788.2019.1608903>
11. Desmond W. Being and the Between: Metaphysics and Transcendence. State University of New York Press, 1995. 557 p.
12. Heidegger M. Identity and Difference. / Translated by Joan Stambaugh. New York, Evanston, and London : Harper & Row, 1969. 76 p.
13. Heidegger M. The Word of Nietzsche: “God Is Dead”. *The question concerning technology, and other essays*. New York & London : Garland publishing, 1977. P. 53–114.
14. Hutton S. Intellectual History and the History of Philosophy. *History of European Ideas*. 2014. № 40(7). P. 925–937. doi: <https://doi.org/10.1080/01916599.2014.882054>
15. Nancy J.-L. Being Singular Plural. Stanford : Stanford University Press, 2000. 118 p.
16. Nancy J.-L. The End of Philosophy and the Task of Thinking. 29 July 2021. URL: <https://www.philosophy-world-democracy.org/other-beginning/the-end-of-philosophy>
17. Parmenides. On Nature. John Burnet’s Early Greek Philosophy, 3rd ed. London : A & C Black, 1920. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnkpc ajpcgclcfefindmkaj/https://platonix-philosophy.org/files/Parmenides%20-%20Poem.pdf>
18. Skinner Q. Meaning and Understanding in the History of Ideas. *History and Theory*. 1969. № 8(1). P. 3–53. doi: <https://doi.org/10.2307/2504188>
19. Weil S. Metaxu. *Gravity and Grace*. London and New York : Routledge, 2002. P. 145–147.

REFERENCES

1. Hehel, H.V.F. (2023). Nauka lohiky. Entsyklopediia filosofskiyh nauk. Mala lohika [Science of logic. Encyclopedia of philosophical sciences. Little logic]. Kyiv: Lira [in Ukrainian].

2. Ilna, A. (2022). Tradycja i svoboda v dekonstruktsiinii «filosofii filosofii» [Tradition and freedom in the deconstructionist “philosophy of philosophy”]. *Sententiae – Sententiae*, 41:3, 6–25. doi: <https://doi.org/10.31649/sent41.03.006> [in Ukrainian].

3. Yosypenko, S. (2022). Doslidzhennia istoriohrafii filosofii u frankomovnij filosofii [Study of the historiography of philosophy in French-speaking philosophy]. *Sententiae – Sententiae*, 41:3, 26–42. doi: <https://doi.org/10.31649/sent41.03.026> [in Ukrainian].

4. Kant, I. (2000). Krytyka chystoho rozumu [Critique of pure reason]. Kyiv: Yunivers [in Ukrainian].

5. Menzhulin, V. (2022). Aktualni praktyky i dyskusii v suchasnij anhlo-movnij istoriohrafii filosofii [Actual practices and discussions in modern English-language historiography of philosophy]. *Sententiae – Sententiae*, 41:3, 43–55. doi: <https://doi.org/10.31649/sent41.03.043> [in Ukrainian].

6. Terletskyi, V. (2022). Istoriografija v istorij filosofii: nimetskyi kontekst i dosvid [Historiography in the history of philosophy: German context and experience]. *Sententiae – Sententiae*, 41:3, 56–74. doi: <https://doi.org/10.31649/sent41.03.056> [in Ukrainian].

7. Ackeren, M. (2018). Philosophy and the Historical Perspective: A New Debate on an Old Topic. *Philosophy and the Historical Perspective: Proceedings of the British Academy*, vol. 214. (1–17). Oxford University Press.

8. Andrzejuk, A. (2020). Gilsonian method of the history of philosophy. *Rocznik tomistyczny*, 9 (2), 133–144. doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6350215>

9. Catana, L., & Lærke, M. (2020). Historiographies of philosophy 1800–1950. *British Journal for the History of Philosophy*, 28(3), 431–441. doi: <https://doi.org/10.1080/09608788.2019.1709153>

10. Copenhaver, B. (2020). A normative historiography of philosophy: room for internalism and externalism. *British Journal for the History of Philosophy*, 28(1), 177–199. doi: <https://doi.org/10.1080/09608788.2019.1608903>

11. Desmond, W. (1995). Being and the Between: Metaphysics and Transcendence. State University of New York Press.

12. Heidegger, M. (1969). Identity and Difference. / Translated by Joan Stambaugh. New York, Evanston, and London: Harper & Row.

13. Heidegger, M. (1977). The Word of Nietzsche: “God Is Dead”. *The question concerning technology, and other essays*. (53–114). New York & London: Garland publishing.

14. Hutton, S. (2014). Intellectual History and the History of Philosophy. *History of European Ideas*, 2014, 40(7), 925–937. doi: <https://doi.org/10.1080/01916599.2014.882054>

15. Nancy, J.-L. (2000). Being Singular Plural. Stanford: Stanford University Press.

16. Nancy, J.-L. (2021). The End of Philosophy and the Task of Thinking. 29 July. Retrieved from: <https://www.philosophy-world-democracy.org/other-beginning/the-end-of-philosophy>

17. Parmenides. (1920). On Nature. John Burnet's Early Greek Philosophy, 3rd ed. London: A & C Black. Retrieved from: <https://platononic-philosophy.org/files/Parmenides%20-%20Poem.pdf>

18. Skinner, Q. (1969). Meaning and Understanding in the History of Ideas. *History and Theory*, 8(1), 3–53. doi: <https://doi.org/10.2307/2504188>

19. Weil, S. (2002). Metaxu. *Gravity and Grace*. (145–147). London and New York: Routledge.